

Marcin Kawiński

Biuro Rzecznika Ubezpieczonych

PROJEKT PRYWATNEGO UBEZPIECZENIA NA WYPADEK BEZROBOCIA W POLSKICH WARUNKACH*

Ubezpieczenie na wypadek bezrobocia ma na celu zapewnienie świadczenia lub usług stanowiących wsparcie w sytuacji utraty pracy. W prywatnym ubezpieczeniu na wypadek bezrobocia wielkość i rodzaj wsparcia może stanowić jeden z elementów podlegających indywidualizacji. Wprowadzona konsekwentnie zasada indywidualizacji powinna dotyczyć nie tylko świadczenia, ale również składki i stać się wyróżnikiem rozwiązania o charakterze prywatnym. Konsekwentne stosowanie ekwiwalentności może sprzyjać efektywnej alokacji zasobów pracy [2].

Prywatne ubezpieczenie na wypadek bezrobocia, w odróżnieniu od ubezpieczenia publicznego, nie ma specjalnej misji społecznej. Nie oznacza to, że ubezpieczenia prywatne są nieistotne ze społecznego punktu widzenia, ale przedkładają indywidualność nad uniwersalność. W związku z tym w prywatnym ubezpieczeniu na wypadek bezrobocia za kluczowe należy uznać:

- zapewnienie zindywidualizowanego wsparcia w razie utraty pracy,
- adekwatność ryzyka i składki.

Dość często wsparcie w sytuacji ubezpieczenia na wypadek bezrobocia jest utożsamiane ze świadczeniem pieniężnym stanowiącym uzupełnienie utraconych przychodów. Jest to zrozumiałe o tyle, że świadczenie pieniężne jest najtańszym sposobem dostarczenia wsparcia, aczkolwiek nie zawsze najlepszym. Stosowanie świadczenia pieniężnego zakłada, że zostanie ono spożytkowane zgodnie z przeznaczeniem. Jednak jeżeli świadczenie dla bezrobotnych ma spełniać również funkcję aktywizującą, to warto zastanowić się nad innymi formami świadczeń/usług, które do osiągnięcia celu wymagają indywidualizacji. Wydaje się to

* Praca naukowa finansowana ze środków Komitetu Badań Naukowych w latach 2004-2006 jako projekt badawczy I H02C 030 26.

szczególnie istotne w przypadku prywatnych ubezpieczeń na wypadek bezrobocia, które są przeważnie dobrowolne, przez co w naturalny sposób mogą zapewnić wielowariantowość.

Celem świadczenia dla bezrobotnych jest uzupełnienie straty w przychodach gospodarstwa domowego spowodowanej wystąpieniem sytuacji utraty przychodu z pracy. Uzupełnienie takie powinno uwzględniać nową sytuację gospodarstwa domowego, tj. spadek oraz wzrost określonych kosztów (np. dojazdu do pracy, koszty poszukiwania pracy itp.), dlatego uznaje się, że świadczenie dla bezrobotnych powinno spełniać dwie funkcje:

- dochodotwórczą – zapewnienie dochodów w sytuacji bezrobocia,
- aktywizującą – stymulacja zachowań zmierzających do podjęcia [3, s. 6] i utrzymania pracy [1, s. 11].

Odpowiednie świadczenie powinno mieć element pozytywny i negatywny. Element pozytywny powinien wyjaśniać wysokość i okres pobierania świadczenia. Element negatywny powinien uzasadniać ograniczenia w wysokości i okresie pobierania świadczenia. Można się spotkać z odmiennym nazewnictwem funkcji świadczeń dla bezrobotnych, które rozróżnia funkcje socjalną i motywacyjną [4, s. 50]. Pod względem semantycznym obydwie podziały dopełniają się wzajemnie.

Funkcja dochodotwórcza może być realizowana na różnych poziomach – od wsparcia dochodowego celem ochrony przed ubóstwem do rekompensaty (zwykle częściowej) utraconego dochodu. Z ekonomicznego punktu widzenia świadczenie dla bezrobotnych powinno m.in. wpłynąć na złagodzenie spadku konsumpcji w związku z występowaniem bezrobocia w skali zarówno mikro-, jak i makroekonomicznej. Wybór poziomu funkcji dochodotwórczej jest uzależniony od wielu czynników: ideologicznych, społecznych i ekonomicznych.

Funkcja dochodotwórcza świadczenia w ramach „ortodyksyjnego” rozwiązania ubezpieczeniowego ma dość wąsko rozumiany charakter kompensacyjny. Wiąże się z tym brak minimalnego świadczenia oraz proporcjonalna zależność świadczenia od składki oraz składki od ryzyka w czysto ubezpieczeniowym rozwiązaniu, dlatego w kontekście rozwiązania ubezpieczeniowego, jego konstrukcji funkcja aktywizująca jest niezmiennie istotna.

Funkcja aktywizująca ma za zadanie wzmocnić zainteresowanie i czynności podejmowane w celu znalezienia pracy oraz pomóc w sfinansowaniu kosztów związanych z poszukiwaniem lub podjęciem nowej pracy. Wydaje się jednak, że może być ona rozszerzona o działania zmierzające do utrzymania przez dłuższy okres obecnej lub nowej pracy. Można to osiągnąć, podnosząc jakość zasobu pracy, poprzez szkolenia rozszerzające lub zmieniające kwalifikacje zarówno w trakcie zatrudnienia, jak i w okresie poszukiwania pracy. Pokrycie kosztów poszukiwania pracy oraz jej utrzymania może stanowić element promocji skutecznego poszukiwania i utrzymywania pracy pozwalający lepiej dopasować podaż i popyt na rynku pracy. Dopasowanie kwalifikacji do pracy i pracy do predyspozycji jest istotne, ponieważ istnieje duże prawdopodobieństwo, że praca podjęta wbrew kwalifika-

cjom lub predyspozycjom będzie nieefektywna, przez co nie będzie satysfakcjonująca dla obu stron: zatrudnionego i zatrudniającego.

S. Golinowska uważa, że w praktyce trudno jest efektywnie spełniać jednocześnie funkcję dochodotwórczą i aktywizacyjną [3, s. 6]. To oznacza, że jedna z nich będzie stanowić dopełnienie tej dominującej. Należy jednak zauważyć, że w przypadku rozszerzonej funkcji aktywizacyjnej problem ten zmienia swój charakter. Wyodrębnienie ze świadczenia części dochodotwórczej i aktywizacyjnej wymaga określenia wzajemnych zasad ich funkcjonowania. W tym kontekście niezwykle istotne będzie uzależnienie wypłaty części dochodotwórczej od (sposobu) wykorzystania części aktywizacyjnej. Choć sama idea świadczenia dla bezrobotnych wskazuje, że funkcja dochodotwórcza jest pierwotna wobec aktywizującej, to w przypadku rozwiązania ubezpieczeniowego rola tej ostatniej będzie bardzo istotna. W związku z uzależnieniem wypłaty świadczenia ubezpieczeniowego od spełnienia obowiązku minimalizacji straty należy uznać, że funkcja aktywizująca jest immanentną częścią ubezpieczenia na wypadek bezrobocia [4, s. 13].

Na podstawie tych ustaleń można stwierdzić, że prywatne ubezpieczenie mogłoby się składać z dwóch części: dochodotwórczej oraz aktywizacyjnej. Część dochodotwórcza służyłaby do uzupełnienia dochodów do akceptowanego poziomu, natomiast część aktywizacyjna miałaby na celu finansowanie działań zwiększających prawdopodobieństwo utrzymania się albo powrotu na rynek pracy. Dzięki temu wzrosłoby skuteczność ubezpieczenia¹, zapewniając lepsze zarządzanie ryzykiem bezrobocia wskutek zastosowania metody ubezpieczeniowej. Rozwiązanie to wymaga jednak dużej elastyczności i wiąże się ze wzrostem kosztów obsługi takiej wspólnoty ryzyka, co odbiłoby się negatywnie na wysokości składki.

Wskazuje się na trzy istotne problemy/zagrożenia, które mogą wystąpić w przypadku wprowadzenia ubezpieczenia na wypadek bezrobocia. Są nimi antyselekcja, hazard moralny oraz bezrobocie masowe, chroniczne i strukturalne [6, s. 129]. Prywatne ubezpieczenie na wypadek bezrobocia stanowi uzupełnienie działań państwa w tym zakresie. Charakteryzuje je większa swoboda w zawieraniu i warunkach umowy, dlatego bardzo istotna jest tutaj zasada adekwatności składki i ryzyka tak, aby zmniejszenie efektywności² poprzez zjawisko nieuzasadnionych transferów wewnątrz wspólnoty ubezpieczeniowej, prowadzących do antyselekcji, nie było zbyt duże. Dość istotnym zjawiskiem, które prywatne ubezpieczenie na wypadek bezrobocia musi szczególnie uwzględniać, jest hazard moralny. Wyłudzenia odszkodowań prowadzą do wzrostu szkodowości i wzrostu wysokości składek, czyli spadku atrakcyjności ubezpieczenia. W związku z tym w ogólnych warunkach ubezpieczenia powinny być uwzględnione sytuacje, w których ochrona ubezpieczeniowa byłaby wyłączona, natomiast obowiązki stron zmniejszałyby prawdopodobieństwo wystąpienia takiego zjawiska.

¹ Skuteczność rozumiana jako stopień osiągnięcia celów ubezpieczenia.

² Efektywność rozumiana jako sprawność metody ubezpieczeniowej uwzględniająca koszty i efekty.

Rozmiar bezrobocia występującego w Polsce stanowi czynnik, który utrudnia wprowadzenie prywatnego ubezpieczenia na wypadek bezrobocia. Bezrobocie polskie jest mocno zróżnicowane i jeśli bierze się pod uwagę określone cechy zasobów pracy takie, jak: wykształcenie, dotychczasowy przebieg kariery zawodowej oraz miejsce zamieszkania, to można wyodrębnić grupę charakteryzującą się ubezpieczalnym ryzykiem bezrobocia.

Świadczyć o tym mogą pojawiające się na polskim rynku ubezpieczenia na wypadek utraty pracy dla posiadaczy kart kredytowych lub osób korzystających z kredytu bankowego na zakup samochodu. Ich konstrukcja jest jednak dość prosta, świadczenie zaś polega na spłacie rat kredytowych przez okres od 3 do 6 miesięcy. Warto zwrócić uwagę, że z produktów takich mogą skorzystać osoby, które przeszły już pozytywną selekcję przy ubieganiu się o kartę kredytową lub kredyt. To znacznie obniża ryzyko, które ponosi zakład ubezpieczeń. Nie negując przydatności tego typu ubezpieczeń, należy zauważyć, że jest to ubezpieczenie cząstkowe, dostępne dla kredytobiorców. Istotnym przełomem byłoby wprowadzenie autonomicznych, prywatnych ubezpieczeń na wypadek bezrobocia, które nie byłyby bezpośrednio związane z kredytem, lecz zapewniałyby wszechstronne wsparcie w sytuacji utraty pracy.

Wprowadzenie autonomicznych prywatnych ubezpieczeń na wypadek bezrobocia wymaga dokładnego określenia prawdopodobieństwa utraty pracy oraz jego determinantów. Do tego celu posłużyć może Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), którego analiza pozwala na zweryfikowanie tez dotyczących polskiego rynku pracy oraz na dość dokładne określenie i zróżnicowanie składek. Wyniki BAEL różnią się od tych prezentowanych przez urzędy pracy, co wynika z innej metodologii zbierania danych. BAEL, dzięki mnogości poruszanych zagadnień, pozwala na dokonywanie wszechstronnych analiz rynku pracy.

Aby zweryfikować tezę o możliwości wprowadzenia prywatnego ubezpieczenia na wypadek bezrobocia, przyjęto następujące założenia. Uwzględniono jedynie osoby w wieku 18-59/64 lata, które pracowały albo pracują na stałe, na czas nieokreślony. Za osobę bezrobotną uznaje się osobę, która utraciła pracę i ma prawo do zasiłku dla bezrobotnych. Nie dotyczy to osób, które odeszły na rentę lub emeryturę, zakończyły pracę na czas określony, dorywczą lub sezonową lub rozpoczęły zasadniczą służbę wojskową, jak również z powodu choroby lub niepełnosprawności albo podjęcia nauki lub szkolenia.

Do przeprowadzenia symulacji wysokości składki wybrano dane z 2004 r., co wynikało m.in. z otoczenia prawnego. Był to okres w którym rozpoczęła funkcjonowanie nowa ustawa o promocji zatrudnienia, obowiązująca do dzisiaj. Poziom bezrobocia w 2004 r. był wyższy niż w 2006 r., nie jest to jednak różnica, która ma duży wpływ na strukturę bezrobocia, natomiast stanowi dodatkowy margines bezpieczeństwa w przypadku implementacji. Ponieważ zjawisko bezrobocia odznacza

się określoną sezonowością, analizie poddano wszystkie kwartały badanego roku. Pod uwagę brano dane uśrednione³ i maksymalne.

Przeciętne prawdopodobieństwo utraty pracy w roku 2004 wynosiło 2,4%⁴, jednak analizując wynik według poziomu ukończonego wykształcenia i prawa do zasiłku, można zauważyć bardzo duże zróżnicowanie prawdopodobieństwa bezrobocia (tab. 1).

Tabela 1. Prawdopodobieństwo bezrobocia według poziomu ukończonego wykształcenia w 2004 r. (osoby w wieku 18-59/64 lata)* (w %)

Poziom ukończonego wykształcenia	Prawdopodobieństwo bezrobocia**	Prawdopodobieństwo bezrobocia i prawa do zasiłku***
Wyższe	1,0	0,2
Policealne	2,6	0,7
Średnie zawodowe	2,6	1,1
Średnie ogólnokształcące	3,2	0,9
Zasadnicze zawodowe	2,6	1,4

* Uwzględniono jedynie osoby, które pracowały lub pracują na stałe, na czas nieokreślony.

** Bezrobotni – osoby, które nie pracowały.

*** Bezrobotni – osoby, które nie pracowały i posiadały prawo do zasiłku dla bezrobotnych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie BAEL.

W związku z uzupełniającą rolą prywatnego ubezpieczenia na wypadek bezrobocia oraz jego dobrowolnym i komercyjnym charakterem produkt taki powinien zapewnić ochronę ubezpieczeniową satysfakcjonującą ubezpieczonych w zamian za adekwatną składkę oraz godziwy zysk dla zakładu ubezpieczeń przy akceptowalnym poziomie ryzyka. W kontekście wspomnianych funkcji, uwarunkowań i zagrożeń bardzo ważna jest konstrukcja takiego produktu.

Głównymi zasadami przyjętymi przy konstrukcji takiego ubezpieczenia powinny być indywidualizacja wsparcia oraz adekwatność ryzyka i składki. Selektywność będzie istotną cechą takiego rozwiązania, ponieważ równowagę rynkową, tj. zrównanie popytu z podażą, można osiągnąć na różnym poziomie. Wyróżnia się następujące elementy konstrukcyjne ubezpieczenia na wypadek bezrobocia: selekcję ryzyka, ocenę ryzyka, definicję ochrony ubezpieczeniowej, definicję wypadku ubezpieczeniowego, zasady wypłaty świadczenia [6, s. 134-138].

Aktualne cechy charakterystyczne polskiego bezrobocia skłaniają do selekcji ryzyka na podstawie poziomu wykształcenia, dotychczasowego przebiegu kariery zawodowej oraz, ewentualnie, miejsca zamieszkania. Ocena ryzyka powinna zapewnić możliwie dużą indywidualizację składki w stopniu zapewniającym spełnienie zasady adekwatności.

³ Co usprawiedliwia metodologia Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności, które realizowane jest metodą obserwacji ciągłej. Oznacza to ruchomy tydzień badania, w każdym z 13 tygodni kwartału badana jest 1/13 część kwartalnej próby mieszkań, dzięki czemu wyniki badania ilustrują sytuację na rynku pracy w całym kwartale.

⁴ Obliczenia autora na podstawie BAEL.

Prezentowane dwa modelowe rozwiązania mogą funkcjonować niezależnie od systemu publicznego, oferując dodatkową ochronę. W rozwiązaniach tych ubezpieczonym może być osoba (mężczyzna) w wieku 18-64 lat albo (kobieta) 18-59 lat, która posiadała stałą pracę na czas nieokreślony. Prezentowane rozwiązania nie brały pod uwagę osób, które odeszły na rentę lub emeryturę, zakończyły pracę na czas określony, dorywczą lub sezonową, nie pracowały z powodu choroby lub niepełnosprawności albo podjęcia nauki lub szkolenia, bądź rozpoczęły zasadniczą służbę wojskową.

W celu zapobieżenia procesowi antyselekcji i zjawisku hazardu moralnego korzystne będzie wprowadzenie co najmniej odpowiedniego okresu wyczekiwania oraz wymogu co najmniej 2-letniego stażu w ostatnim miejscu pracy. Warunkiem wypłaty powinna być rejestracja w powiatowym urzędzie pracy lub innej instytucji pośrednictwa pracy. Potwierdzenie rejestracji lub świadectwo pracy byłoby wówczas podstawą do wszczęcia procedury odszkodowawczej. Należy jednak zastrzec, że w przypadkach uzgodnionych z zakładem ubezpieczeń możliwe będzie skorzystanie ze świadczenia ubezpieczeniowego w celu utrzymania dotychczasowego miejsca pracy lub antycypacji potencjalnego bezrobocia.

Wypłata świadczenia w systemie prywatnym może być, ale nie musi, uwarunkowana prawem do świadczenia w systemie publicznym. W obu przypadkach maksymalny okres odszkodowawczy wynosi 6 miesięcy. Podstawę do określenia kompensaty stanowić powinno przeciętne wynagrodzenie z określonego okresu (tutaj co najmniej 6 miesięcy). Szczegółowy wymiar kompensaty przedstawiono w tab. 2.

Tabela 2. Kompensata w świadczeniu dla bezrobotnych z ubezpieczenia na wypadek bezrobocia (w %)

Kolejne miesiące	Świadczenie 6-miesięczne jako część ostatniego przeciętnego wynagrodzenia		
	część		razem
	dochodotwórcza	aktywizacyjna	
1	45	35	80
2	45	30	75
3	45	25	70
4	45	20	65
5	45	15	60
6	45	10	55
Razem	270	135	405

Źródło: opracowanie własne.

Wsparcie oferowane w ramach ochrony ubezpieczeniowej dzieli się na świadczenie dochodotwórcze oraz koszty działań aktywizacyjnych. W przypadku zbiegu świadczeń pieniężnych z systemu publicznego i prywatnego ich suma nie powinna przekroczyć 95% ostatniego przeciętnego wynagrodzenia. Nie można odroczyć wypłaty świadczenia pieniężnego, można natomiast, za zgodą zakładu ubezpieczeń, przesunąć termin działań wspierających. Kompensata może być dzielona (odmiennie od propozycji przedstawionej w tab. 2) na część dochodotwórczą oraz

aktywizacyjną, ale zwiększenie części dochodotwórczej wymaga zgody zakładu ubezpieczeń. Harmonogram użycia części aktywizacyjnej może być inny niż ten zaproponowany w tab. 2. Środki z części aktywizacyjnej mogą być spożytkowane niezależnie od utraty pracy w sytuacji, gdy służą zmniejszeniu prawdopodobieństwa utraty pracy. Wykorzystanie części aktywizacyjnej (tutaj: prewencyjnej), gdy nie było spowodowane utratą pracy, uważa się za wykorzystanie środków w sytuacji bezrobocia dobrowolnego.

Obowiązek minimalizacji szkód jest bardzo istotny z punktu widzenia skuteczności prywatnego ubezpieczenia na wypadek bezrobocia. Proces ten powinien być nadzorowany przez zakład ubezpieczeń przez doradcę zawodowego. Jego zadanie sprowadzałoby się do oceny predyspozycji i szans zawodowych ubezpieczonego. Jego wskazania i zalecenia stanowiłyby podstawę określenia działań aktywizacyjnych. Ostateczna decyzja co do sposobu wykorzystania części kompensaty przeznaczonej na działania prewencyjne należy do ubezpieczonego, jednak gdyby była ona odmienna od zaleceń doradcy zawodowego, wówczas zakład ubezpieczeń miałby prawo wydłużyć kolejne okresy wyczekiwania.

Podstawowy typ umowy obejmowałby okres jednoroczny z możliwością przedłużenia. To oznacza, że okres ochrony ubezpieczeniowej obejmowałby jeden rok, choć możliwe jest również rozpatrzenie wariantów trzy- i pięcioletnich. Okres ubezpieczenia powinien jednak zapewnić realność ochrony ubezpieczeniowej, tzn. możliwość wypłaty świadczenia w związku z zawarciem umowy. Warunek ten jest istotny ze względu na zalecane dość długie okresy oczekiwania. Okres odszkodowawczy nie może być ograniczony okresem obowiązywania umowy.

W proponowanych rozwiązaniach, oprócz narzutów bezpieczeństwa na składkę opartych na wartości odchylenia standardowego średniego lub maksymalnego prawdopodobieństwa utraty pracy w 2004 r., uwzględniono również koszty obsługi wspólnoty ryzyka powiększające wysokość składki o 60%. Do kosztów obsługi wspólnoty ryzyka zaliczyć należy koszty administracyjne i akwizycyjne, jak również koszt doradztwa zawodowego oraz tworzenie odpowiednich rezerw. Przyjęto, że ok. 1/2 kosztów obsługi wspólnoty ryzyka stanowić będzie tworzona w początkowym okresie rezerwa na wystąpienie szkód katastrofalnych. Konstrukcja tej rezerwy powinna przypominać rozwiązanie stosowane w przypadku grupy 14 działu II ubezpieczeń majątkowych i dawać gwarancję wypłaty świadczenia w przypadku wystąpienia gwałtownego wzrostu bezrobocia. Poziom rezerw należałoby uzależnić od wahań stopy bezrobocia i prognoz sytuacji na rynku pracy.

W **pierwszym rozwiązaniu** za osobę bezrobotną uznaje się osobę, która utraciła pracę i posiada prawo do zasiłku dla bezrobotnych. Kompensata utraconych zarobków w okresie maksymalnie 6 miesięcy następowałaby według schematu przedstawionego w tab. 3.

Tabela 3. Wyniki symulacji wysokości składek w pierwszym rozwiązaniu prywatnego ubezpieczenia na wypadek bezrobocia

Wyszktałcenie	Wariant I	Wariant II
Składka dla przeciętnego wynagrodzenia w IV kwartale 2004 r. (2269,93 zł brutto, tj. 1371,33 zł netto) przy uwzględnieniu 60% kosztów obsługi wspólnoty ryzyka		
Wyższe	3,90 zł	4,56 zł
Policealne	14,88 zł	19,84 zł
Średnie zawodowe	18,23 zł	19,95 zł
Średnie ogólnokształcące	15,91 zł	21,29 zł
Zasadnicze zawodowe	25,55 zł	32,27 zł
Składka jako % przeciętnego wynagrodzenia netto* w IV kwartale 2004 r. po uwzględnieniu 60% kosztów obsługi wspólnoty ryzyka		
Wyższe	0,3%	0,3%
Policealne	1,1%	1,4%
Średnie zawodowe	1,3%	1,5%
Średnie ogólnokształcące	1,2%	1,6%
Zasadnicze zawodowe	1,9%	2,4%

* Procent wynagrodzenia netto może ulegać zmianie w zależności od wysokości podatku oraz wielkości składek emerytalno-rentowych.

Źródło: opracowanie własne.

Wariant I – składka obliczona na podstawie średniego prawdopodobieństwa utraty pracy w 2004 r. powiększona o 25% odchylenia standardowego prawdopodobieństw utraty pracy w IV kwartałach 2004 r., a następnie pomnożona przez przeciętne prawdopodobieństwo przysługiwania zasiłku dla bezrobotnych w IV kwartałach 2004 r.; wynik tego działania powiększono o wartość odchylenia standardowego prawdopodobieństwa przysługiwania prawa do zasiłku w IV kwartałach 2004 r. Uwzględniono również koszty obsługi wspólnoty ryzyka, powiększając wysokości składki o 60%.

Wariant II – składka obliczona na podstawie maksymalnego prawdopodobieństwa utraty pracy w 2004 r. powiększona o 25% odchylenia standardowego prawdopodobieństw utraty pracy w IV kwartałach 2004 r., a następnie pomnożona przez maksymalną wartość prawdopodobieństwa przysługiwania zasiłku dla bezrobotnych z IV kwartałów 2004 r.; wynik tego działania powiększono o wartość odchylenia standardowego prawdopodobieństwa przysługiwania prawa do zasiłku w IV kwartałach 2004 r. Uwzględniono również koszty obsługi wspólnoty ryzyka, powiększając wysokości składki o 60%.

W drugim rozwiązaniu za osobę bezrobotną uznaje się osobę, która przestała pracować, a w ostatnim miejscu pracy była zatrudniona co najmniej 2 lata. Kompensata zarobków w okresie maksymalnie 6 miesięcy następowałaby według schematu przedstawionego w tab. 4. Zasadniczo w tym rozwiązaniu dopuszczalna jest wypłata świadczenia w przypadku bezrobocia dobrowolnego, aczkolwiek wymagałoby to dodatkowych obwarowań, np. dłuższego okresu wyczekiwania oraz opcjonalnie zgody zakładu ubezpieczeń.

Tabela 4. Wyniki symulacji wysokości składek w drugim rozwiązaniu prywatnego ubezpieczenia na wypadek bezrobocia

Wykształcenie	Wariant I	Wariant II
Składka dla przeciętnego wynagrodzenia w IV kwartale 2004 r. (2269,93 zł brutto, tj. 1371,33 zł netto) przy uwzględnieniu 60% kosztów obsługi wspólnoty ryzyka		
Wyższe	10,65 zł	12,53 zł
Policealne	29,35 zł	35,27 zł
Średnie zawodowe	26,63 zł	32,90 zł
Średnie ogólnokształcące	26,88 zł	30,47 zł
Zasadnicze zawodowe	26,35 zł	35,61 zł
Składka jako % przeciętnego wynagrodzenia netto* w IV kwartale 2004 r. po uwzględnieniu 60% kosztów obsługi wspólnoty ryzyka		
Wyższe	0,8%	0,9%
Policealne	2,1%	2,6%
Średnie zawodowe	1,9%	2,4%
Średnie ogólnokształcące	2,0%	2,2%
Zasadnicze zawodowe	1,9%	2,6%

* Procent wynagrodzenia netto może ulegać zmianie w zależności od wysokości podatku oraz wielkości składek emerytalno-rentowych.

Źródło: opracowanie własne.

Wariant I – składka obliczona na podstawie średniego prawdopodobieństwa utraty pracy w 2004 r. przez osobę o stażu dwuletnim lub dłuższym powiększona o 25% odchylenia standardowego prawdopodobieństw utraty pracy w IV kwartałach 2004 r., a następnie pomnożona przez przeciętne prawdopodobieństwo utraty pracy w IV kwartałach 2004 r.; wynik tego działania powiększono o koszty obsługi wspólnoty ryzyka, powiększając wysokość składki o 60%.

Wariant II – składka obliczona na podstawie maksymalnego prawdopodobieństwa utraty pracy w 2004 r. przez osobę o stażu dwuletnim lub dłuższym, powiększona o 25% odchylenia standardowego prawdopodobieństw utraty pracy w IV kwartałach 2004 r., wynik tego działania powiększono o koszty obsługi wspólnoty ryzyka, powiększając wysokość składki o 60%.

W obu rozwiązaniach założono, że osoba zgłosi się do zakładu ubezpieczeń w momencie utraty pracy. Średnia wartość potencjalnej kompensaty (tj. 63% w pierwszym rozwiązaniu oraz 66% w drugim rozwiązaniu) w obu przypadkach stanowiła podstawę do policzenia przeciętnego kosztu wypłaconego świadczenia⁵.

W wynikach pierwszego rozwiązania może nastąpić niedoszacowanie ze względu na dość niskie wykorzystanie zasiłku dla bezrobotnych przez osoby z wyższym wykształceniem, które utraciły pracę. Zjawisko to można tłumaczyć efektem stygmatyzacji oraz mniejszą skłonnością do podejmowania działań nastawionych tylko i wyłącznie na zdobycie uprawnień do zasiłku dla bezrobotnych.

⁵ Wartości te wynikają ze schematu kompensaty utraconych zarobków oraz struktury bezrobotnych według czasu pozostawania bez pracy.

W drugim rozwiązaniu przy obliczaniu składki nie brano pod uwagę rejestracji w Urzędzie Pracy. Z danych BAEL wynikało bowiem, że wśród osób należących do grupy bezrobotnych według kryteriów rozwiązania drugiego zarejestrowanych było jedynie ok. 54%. Należy sądzić, że wiąże się to głównie z brakiem prawa do zasiłku dla bezrobotnych. Obowiązek rejestracji w celu rozpoczęcia procedury odszkodowawczej wpłynie z pewnością na zwiększenie tego odsetka.

Porównanie wyników obu rozwiązań podkreśla większą rozpiętość wysokości składki, czyli ryzyka, w pierwszym rozwiązaniu. Istnieje zatem istotna różnica między strukturą bezrobocia jako takiego i strukturą prawa do zasiłku. Jeżeli uwzględni się przy tym fakt, że według BAEL wśród osób pobierających zasiłek dla bezrobotnych w 2004 r. 14% posiadało pracę, to można założyć, że część osób dostosowała swoje zachowania na rynku pracy do przepisów regulujących prawo do zasiłku dla bezrobotnych. Należy jednak podkreślić, że same warunki nabycia prawa do świadczenia są dość rygorystyczne.

W symulacji założono 60% narzut kosztów związanych z obsługą wspólnoty ryzyka. Z czasem koszty te mogłyby ulec obniżeniu, głównie w momencie zgromadzenia dostatecznych rezerw. W sytuacji, gdy ryzyko wzrostu szkodowości wzięłoby na siebie państwo, np. w postaci gwarancji, wówczas składka mogłaby być obniżona o ok. 20%.

Koszty ochrony ubezpieczeniowej wahają się od 0,3 do 2,4% przeciętnego wynagrodzenia w pierwszej wersji oraz od 0,8 do 2,6% w drugiej wersji. Trudno bez specjalistycznych badań ocenić popyt na tego typu ubezpieczenia według poziomu ukończonego wykształcenia. Z jednej strony niska stawka dla osób z wyższym wykształceniem może zachęcić do skorzystania z tego typu oferty. Z drugiej strony osoby z wykształceniem zasadniczym jako osoby najczęściej korzystające z prawa do zasiłku mogą (mimo dość wysokiej składki) być zainteresowane dodatkowym świadczeniem.

Literatura

- [1] Becker J. M., *The Adequacy of the Benefit Amount in Unemployment Insurance*, W.E. Upjohn Institute for Employment Research, Kalamazzo, Michigan 1961.
- [2] Beenstock M., Brasse V., *Insurance for Unemployment*, Allen & Unwin, London 1986.
- [3] Golinowska S., *Ochrona socjalna bezrobotnych w Polsce oraz innych krajach*, „Studia i Analizy” nr 201, Centrum Analiz Społeczno-Ekonomicznych, Warszawa 1999.
- [4] Golinowska S., *Polityka społeczna: koncepcje – instytucje – koszty*, Poltext, Warszawa 2001.

- [5] Golinowska S., *Polityka społeczna państwa w gospodarce rynkowej. Studium ekonomiczne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994.
- [6] Kawiński M., *Podstawowe problemy zastosowania ubezpieczenia na wypadek bezrobocia*, [w:] T. Szumlicz (red.), *Spoleczne aspekty ubezpieczenia*, SGH, Warszawa 2005.

PRIVATE UNEMPLOYMENT INSURANCE – POSSIBILITIES OF IMPLEMENTATION IN POLAND

Summary

Unemployment is considered to be very important issue in social policy. Very high unemployment rate noticed in Poland does not present all attributes of Polish unemployment. Some of the officially unemployed do not want to take up a (official) job, that is why the real unemployment rate is lower than the official one.

Due to specific characteristics of Polish unemployment application of unemployment insurance (UI) requires very strict rules and carefully underwriting process. Although these difficulties it is possible to implement in Poland private supplementary UI, which may offer supplements to public system benefits. The simulations of private UI proves this statement. The results show much differentiation of premium because of level of education.